

YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATI SOHASIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN LOYIHALARNI MOLİYALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Islomov Akmalxo'ja Akbar o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17948099>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosati doirasida amalga oshirilayotgan loyihalar moliyalashtirish tizimining hozirgi holati, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida davlat byudjeti, maxsus jamg'armalar, xalqaro tashkilotlar granti, imtiyozli kredit liniyalari hamda xususiy sektor mablag'lari kabi moliyaviy manbalar tarkibi o'rganildi. Amaldagi tizimda resurslarning diversifikatsiya darajasining pastligi, monitoring va samaradorlik indikatorlarining yetarli darajada shakllanmagani, yosh tadbirkorlar uchun moliyaviy savodxonlikning sustligi kabi muammoli jihatlar aniqlangan. Muallif tomonidan moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha bir qator takliflar – moliyalashtirish manbalarini kengaytirish, raqamli monitoring tizimlarini joriy etish, grant va kreditlar samaradorligini baholash indeksini yaratish, startup ekotizimini rivojlantirish hamda xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kuchaytirish – ilgari suriladi. Tadqiqot natijalari yoshlarga oid davlat siyosatining moliyaviy barqarorligini oshirish, loyihalarning real ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirini kuchaytirish hamda yoshlarga ko'rsatilayotgan davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini samarali optimallashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar:Yoshlarga oid davlat siyosati; yoshlar loyihalari; loyihalarni moliyalashtirish; davlat byudjeti; maxsus jamg'armalar; xalqaro grantlar; imtiyozli kreditlar; yosh tadbirkorlik; startaplar; moliyaviy savodxonlik; monitoring tizimi; samaradorlik ko'rsatkichlari; davlat-xususiy sheriklik (DXSh); raqamli moliyaviy boshqaruv; innovatsion moliyalashtirish mexanizmlari.

IMPROVEMENT OF FINANCING OF PROJECTS IMPLEMENTED IN THE FIELD OF STATE YOUTH POLICY

Abstract. This article analyzes the current state of the financing system for projects implemented within the framework of state youth policy in the Republic of Uzbekistan, existing problems and directions for their elimination. During the study, the composition of financial sources, such as the state budget, special funds, grants from international organizations, preferential credit lines and private sector funds, was studied. In the current system, such problematic aspects as the low level of resource diversification, insufficient formation of monitoring and efficiency indicators, and low financial literacy for young entrepreneurs were identified. The author puts forward a number of proposals for improving financing mechanisms - expanding financing sources, introducing digital monitoring systems, creating an index for assessing the effectiveness of grants and loans, developing a startup ecosystem, and strengthening cooperation with international financial institutions. The results of the study will serve to increase the financial stability of state youth policy, enhance the real socio-economic impact of projects, and effectively optimize the mechanisms of state support provided to young people.

Keywords: State youth policy; youth projects; project financing; state budget; special funds; international grants; soft loans; young entrepreneurship; startups; financial literacy;

monitoring system; performance indicators; public-private partnership (PPP); digital financial management; innovative financing mechanisms.

KIRISH

Yoshlarga oid davlat siyosati har bir mamlakatning strategik rivojlanishida hal qiluvchi o'rin tutadi. Chunki yosh avlodning bilim darajasi, kasbiy ko'nikmalari, innovatsion salohiyati va ijtimoiy faolligi jamiyatning ertangi kunini belgilaydi. O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda yoshlarga oid siyosat tubdan yangilandi, yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash bo'yicha kompleks dasturlar, davlat grantlari, imtiyozli kreditlar, ta'lim va bandlikni rag'batlantiruvchi mexanizmlar izchil joriy etildi. "Yoshlar daftari", "Yoshlar balansi", "Yoshlar tadbirkorligi" dasturi, "Temir daftar" bilan integratsiya qilingan ijtimoiy qo'llab-quvvatlash choralari, shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan loyihalar mazkur yo'nalishning yangi bosqichga ko'tarilayotganidan dalolat beradi.

Shu bilan birga, yoshlar bilan ishlash jarayonida qo'llanilayotgan moliyalashtirish mexanizmlarining samaradorligi doimiy takomillashtirishni talab etadi. Amaldagi tizimda davlat byudjeti hisobidan moliyalashtirilayotgan loyihalarning ustunligi, resurslarning yetarlicha diversifikatsiya qilinmagani, ajratilayotgan mablag'lar bo'yicha monitoringning raqamlashtirilmaganligi, ayrim dasturlar bo'yicha samaradorlik indikatorlarining aniq belgilab qo'yilmaganligi kabi omillar mavjud. Bu esa moliyalashtirishning barqarorligi va natijadorligi uchun xatar tug'dirishi mumkin.

Zamonaviy sharoitda yoshlar siyosatini samarali moliyalashtirish innovatsion yondashuvlarni talab etadi — xususiy sektorni faol jalb qilish, xalqaro grantlar va texnik yordam imkoniyatlarini kengaytirish, startap ekotizimini rivojlantirish, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarini faollashtirish, venchur moliyalashtirishni joriy etish, raqamli monitoring tizimlarini yaratish ushbu jarayonning ajralmas qismiga aylanmoqda. Shu bois mazkur mavzu bo'yicha ilmiy-tahliliy izlanishlar olib borish, amaldagi moliyaviy mexanizmlarni chuqur o'rganish hamda ularni yanada takomillashtirishning ilmiy asoslangan yo'llarini ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolaning dolzarbligi shundan iboratki, unda yoshlarga oid davlat siyosati doirasida amalga oshirilayotgan loyihalarning moliyaviy arxitekturasini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni hal etishga qaratilgan takomillashtirish strategiyalarini ishlab chiqish maqsad qilingan. Tadqiqot yoshlarning tadbirkorlik, ta'lim, bandlik va ijtimoiy faolligini rivojlantirishda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ahamiyatini chuqur yoritish bilan birga, sohada samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Yoshlarga oid davlat siyosati va uning moliyaviy ta'minoti masalasi so'nggi o'n yillikda ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilarning e'tibor markazida bo'lib kelmoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash tizimi qanchalik barqaror moliyaviy asosga ega bo'lsa, mamlakatning raqobatbardoshligi va iqtisodiy barqarorligi shunchalik kuchli bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, ilmiy manbalarda yoshlar siyosatini moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha turlicha yondashuvlar, nazariy qarashlar va amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Xalqaro miqyosdagi tadqiqotlarda, xususan, UNDP, UNICEF, UNESCO tomonidan chop etilgan hisobotlarda moliyalashtirishning kompleks modeli asosiy mezon sifatida ko'rsatiladi.

Unga ko'ra, yoshlar siyosati faqat davlat byudjetiga tayanmasligi, balki xalqaro grantlar, xususi investitsiyalar, davlat-xususi sheriklik loyihalari, raqamli moliyaviy instrumentlar orqali ham qo'llab-quvvatlanishi lozim. Ayniqsa, UNICEF tomonidan 2021–2023 yillarda o'tkazilgan "Youth Financing Ecosystem" tadqiqoti yoshlar uchun barqaror moliyaviy arxitektura yaratishda davlatning faol roli bilan birgalikda nodavlat sektorning hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ta'kidlaydi.

Mahalliy tadqiqotchilar — A. Vahobov, Sh. Alimov, O. Xolboyev kabi olimlar esa yoshlarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish bo'yicha nazariy-amaliy yondashuvlarni ilgari surgan. Ularning asarlarida davlat moliyasining samaradorligi, byudjet mablag'larini maqsadli taqsimlash, yosh tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun imtiyozli kreditlar tizimining takomillashtirilishi zarurligi keng yoritiladi. O'zbekiston olimlari, xususan, Y. Abdurahmonov va M. Umrzoqovlarning ilmiy ishlari yoshlar bandligi, startup ekotizimini shakllantirish va innovatsion loyihalarni moliyalashtirish bo'yicha mahalliy tajribani tizimli tahlil qiladi. Ular ta'kidlashicha, yoshlar tashabbuslarini moliyalashtirishda xususi sektor yetarlicha jalb qilinmagani moliyaviy yuklamaning asosan byudjet zimmasida qolishiga olib keladi.

Shuningdek, xalqaro iqtisodchilar — M. Porter, J. Stiglitz, P. Drucker kabi olimlarning innovatsion rivojlanish va ijtimoiy investitsiyalar bo'yicha asarlarida ham yoshlar siyosatining moliyaviy modeli to'g'ridan-to'g'ri davlatning iqtisodiy strategiyasi bilan bog'liq ekani qayd etiladi. Ularning fikricha, yoshlar uchun yaratilgan har bir moliyaviy imkoniyat — grantlar, kreditlar, stipendiyalar, startup investitsiyalari — mamlakatning kelajakda innovatsion iqtisodiyotiga qo'yilgan poydevor sifatida qaraladi. Masalan, Porterning klaster nazariyasida yoshlar startup loyihalarining hududiy innovatsion klasterlar bilan integratsiyasi iqtisodiy o'sishni tezlashtirishga xizmat qilishi aytiladi.

Bundan tashqari, Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki (ADB) tomonidan e'lon qilingan tahliliy hisobotlar yoshlarni qo'llab-quvvatlash dasturlarining samaradorligi moliyalashtirish mexanizmlarining shaffofligi, monitoringning raqamlashtirilganligi va natijadorlik indikatorlarining aniq belgilanishiga bog'liqligini ko'rsatadi. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, davlatlar ko'pincha mablag' ajratish bosqichiga e'tibor qaratib, uning real ta'sirini o'lchash mexanizmlarini yetarli darajada rivojlantirmaydi. Bu esa loyihalarining uzoq muddatli samaradorligini pasaytiradi.

O'zbekiston tajribasiga bag'ishlangan ilmiy maqolalarda esa "Yoshlar daftari", "Yoshlar balansi", "Yoshlar tadbirkorligi" kabi dasturlarning moliyaviy mexanizmlari o'rganilgan bo'lib, ularning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri yuqori ekani qayd etilgan. Shu bilan birga, moliyalashtirishning byudjetga yuqori bog'liqligi, kreditlarning qaytimi bo'yicha xavf darajasining balandligi, yoshlar moliyaviy savodxonligining pastligi kabi omillar mavjud muammolar sifatida ko'rsatib o'tiladi.

Ayrim manbalarda yoshlar uchun venchur moliyalashtirish, kraudfanding va startup obligatsiyalari kabi zamonaviy moliyaviy instrumentlarning potentsiali yetarlicha ishlatilmayotgani ta'kidlanadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yoshlar siyosatini moliyalashtirish mexanizmlari faqat mablag' ajratish jarayoni bilan cheklanmaydi; ular samaradorlik, innovatsionlik, shaffoflik va muvofiqlashtirilgan boshqaruv tizimlarini o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab qiladi.

Xorijiy adabiyotlarda davlat, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi moliyaviy hamkorlikning kuchayishi markaziy o'rinda turadi, O'zbekistondagi ilmiy ishlarda esa mahalliy sharoit va institutsional muammolarga moslashgan model ishlab chiqishga e'tibor kuchaygan.

Umuman olganda, mavjud ilmiy manbalar yoshlar siyosatini moliyalashtirishni takomillashtirish jarayonida yangi moliyaviy instrumentlarni joriy etish, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, raqamli monitoring tizimlarini yaratish va loyihalarning samaradorligini baholashning zamonaviy metodlarini qo'llash zarurligini ta'kidlaydi. Bu esa O'zbekiston uchun ham dolzarb yo'nalish bo'lib, kelgusida yoshlar siyosati samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotning metodologik asosi yoshlar siyosatini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini chuqur va tizimli anglashga qaratilgan bo'lib, unda nazariy konsepsiyalar, xalqaro tajribalar, amaliy mexanizmlar hamda O'zbekiston sharoitidagi mavjud institutsional jihatlar o'zaro uyg'unlashtiriladi. Yoshlarga oid davlat siyosati o'z tabiatiga ko'ra ko'p tarmoqli, iqtisodiy-ijtimoiy jarayonlar bilan chambarchas bog'liq bo'lgani uchun, ushbu tadqiqotning metodologiyasi ham kompleks, interdisiplinar va umumlashtiruvchi yondashuvlarga tayanadi.

Avvalo, tadqiqotda sistema yondashuvi qo'llanildi. Chunki yoshlar siyosatini moliyalashtirish bir-biriga bog'liq bo'lgan ko'plab komponentlardan iborat: davlat byudjetidan ajratiladigan mablag'lar, xalqaro moliyaviy institutlar hissasi, xususiy sektor ishtiroki, moliyaviy savodxonlik darajasi, kreditlar qaytimi, monitoring tizimlari va boshqalar. Sistema yondashuvi kompleks strukturaning qanday ishlashini, undagi o'zaro bog'liqliklarni va samaradorlikni belgilovchi omillarni aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqotning nazariy asoslari sifatida iqtisodiy rivojlanish nazariyalari, innovatsion investitsiya yondashuvlari, ijtimoiy kapital modeli, shuningdek, P. Drucker, J. Stiglitz, M. Porter kabi iqtisodchilarning g'oyalari tahlil qilindi. Ularning qarashlari yoshlar uchun ajratilayotgan mablag'larning kelajak iqtisodiy rivojlanishga keltiradigan qiymatini baholashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qildi. Ayniqsa, Porterning klaster yondashuvi yoshlar startap ekotizimini hududiy rivojlanish bilan bog'lashda qo'llanildi.

Metodologiyaning amaliy jihatlarida taqqoslama tahlil, diagnostik tahlil, statistik tahlil, normativ-huquqiy tahlil kabi usullar qo'llandi. Taqqoslama tahlil orqali O'zbekiston tajribasi Janubiy Koreya, Singapur, Turkiya va Yevropa mamlakatlarining yoshlar moliyalashtirish modeli bilan solishtirildi. Bu esa moliyalashtirishning o'ziga xos bo'shliqlarini aniqlash va global miqyosda muvaffaqiyatli bo'lgan yondashuvlarni milliy sharoitga moslashtirish imkonini berdi.

Shuningdek, tadqiqotda empirik yondashuv muhim o'rin tutdi. "Yoshlar daftari", "Yoshlar tadbirkorligi", "Yoshlar balansi" kabi dasturlarning mavjud statistik ma'lumotlari, kreditlar hajmi, grantlar taqsimoti, yoshlar bandligi darajasi va startaplar soni kabi indikatorlar o'rganildi. Empirik ma'lumotlar yordamida moliyalashtirish mexanizmlarining kuchli va zaif jihatlari aniqlanib, ular asosida takomillashtirishga doir xulosalar shakllantirildi.

Metodologiyada yana bir muhim yoʻnalish sifatida institutsional tahlil qoʻllandi. Bu yondashuv orqali mavjud tizimdagi boshqaruv mexanizmlari, huquqiy asoslar, moliyaviy oqimlarni nazorat qilish tartiblari oʻrganildi. Ayniqsa, yoshlarni qoʻllab-quvvatlash jarayonida davlat organlari, banklar, xalqaro tashkilotlar va xususiy sektor oʻrtasidagi hamkorlikni baholash tadqiqotning asosiy metodlaridan biriga aylandi.

Bundan tashqari, tadqiqotning metodologik asosi sifatida sotsiologik yondashuv — yosh tadbirkorlar, talabalar va yosh mutaxassislar oʻrtasida oʻtkazilgan suhbatlar va kuzatuvlar natijalari ham qoʻllandi. Bu yondashuv moliyalashtirish tizimining real hayotdagi qiyinchiliklari, yoshlarning ehtiyojlari va kutishlarini chuqurroq oʻrganish imkonini berdi. Shu orqali moliyaviy mexanizmlarning amaliy natijadorligiga taʼsir qiluvchi psixologik, ijtimoiy va institutsional omillar aniqlab olindi.

Metodologiyada, shuningdek, samaradorlik tahlili (Efficiency Analysis) va SWOT tahlil usullari orqali mavjud tizimning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari baholandi.

Bu yondashuvlar moliyalashtirishni takomillashtirishga qaratilgan takliflarning ilmiy asoslanganligini kuchaytirishga xizmat qildi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot metodologiyasi nazariy yondashuvlar, statistik maʼlumotlar, xalqaro tajribalar va empirik kuzatuvlarni uygʻunlashtirgan holda, yoshlar siyosatining moliyaviy mexanizmlarini chuqur oʻrganish imkonini berdi. Kompleks va tizimli metodologiya asosida shakllangan natijalar yoshlar loyihalarining barqaror moliyaviy taʼminotini yaratish, samaradorlikni oshirish hamda davlat siyosatining amaliy ahamiyatini kuchaytirishga xizmat qiladigan aniq ilmiy xulosalar va tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon yaratadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oʻzbekiston Respublikasida yoshlarni qoʻllab-quvvatlash tizimi oxirgi yillarda sifat jihatdan sezilarli oʻzgarishlarni boshdan kechirmoqda. Davlat siyosati darajasida yoshlar masalalariga eʼtiborning ortishi, moliyaviy, institutsional va ijtimoiy mexanizmlarning kengayishi natijasida yangi imkoniyatlar maydoni shakllandi. Biroq chuqur tahlil shuni koʻrsatadiki, ushbu sohada qator tizimli muammolar hamon mavjud boʻlib, ular moliyalashtirish jarayonining haqiqiy samaradorligini cheklab turibdi. Shunday ekan, yoshlar siyosatini modernizatsiya qilish, ayniqsa, uning moliyaviy asoslarini mustahkamlash jarayoni keng qamrovli oʻrganishni talab etadi.

Dastlab, moliyalashtirish manbalari tarkibi koʻrib chiqilganda, yoshlar loyihalarining sezilarli qismi davlat byudjeti mablagʻlari hisobidan taʼminlanayotgani ayon boʻladi. Amaldagi statistik maʼlumotlar moliyalashtirishning qariyb 70–75 foizi aynan byudjet hisobiga toʻgʻri kelayotganini koʻrsatmoqda. Bu esa tizimning barqarorligi bevosita davlat moliyaviy imkoniyatlariga bogʻlanib qolishini anglatadi. Xalqaro grantlar ulushi past, xususiy sektor esa yoshlar siyosati moliyalashtirishida yetarlicha faol emas. Natijada CSR loyihalari soni cheklangan, startaplar uchun zarur boʻlgan venchur moliyalashtirish bozori esa amalda shakllanmagan.

Zamonaviy iqtisodiyotda diversifikatsiya asosiy talab ekanini hisobga olsak, moliyalashtirish manbalarining bunday tor doirada qolishi tizimning uzoq muddatli barqarorligiga jiddiy xavf tugʻdirishi shubhasiz.

Yana bir muhim masala — ajratilgan mablagʻlarning maqsadli ishlatilishini baholash tizimining yetarli darajada rivojlanmaganidir.

“Yoshlar balansi”, “Yoshlar daftari”, “Yosh tadbirkor” kabi dasturlar bo'yicha hisobotlar turli shakllarda yuritiladi, yagona raqamli platforma mavjud emas. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, loyihalarning iqtisodiy va ijtimoiy ta'sirini baholaydigan aniq indikatorlar ishlab chiqilmagan, monitoring jarayoni ko'pincha hujjat to'ldirish darajasida qolib ketgan. Bunday sharoitda ajratilgan mablag'larning qanchalik samarali ishlatilgani haqida to'liq tasavvur hosil qilish qiyin, bu esa shaffoflikning pasayishiga olib keladi.

Yosh tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash tizimi ham alohida e'tiborga molik. Imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, grantlar ko'payganiga qaramay, ularning qaytarilishida muammolar mavjud. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, kredit olgan yoshlarning 30–35 foizida to'lovlar kechikishi kuzatilmoqda. Buning asosiy sabablaridan biri — biznes-rejalar sifati pastligi va moliyaviy savodxonlikning yetarli darajada rivojlanmaganidir. Ko'plab yoshlar kredit olish jarayonida texnik ko'mak olsada, amaliy biznes yuritish ko'nikmalariga ega bo'lmagani sabab ularning loyiha barqarorligi past bo'lmoqda. Tajriba shuni ko'rsatadiki, moliyalashtirishdan avval majburiy biznes-ta'lim, konsultatsiya, mentorlik dasturlarini joriy etish natijadorlikni sezilarli oshirishi mumkin.

Xalqaro tajriba bilan taqqoslaganda, O'zbekiston tizimida ham kuchli, ham rivojlanishga muhtoj jihatlar mavjud. Masalan, Janubiy Koreya, Singapur, Germaniya kabi mamlakatlarda yoshlar siyosatini moliyalashtirish davlat va xususiy sektorning qo'shma investitsiyalari, innovatsiya fondlari, ventur kapital bozori, shuningdek to'liq raqamlashtirilgan monitoring tizimlari orqali amalga oshiriladi. Barcha loyihalar ochiq ma'lumotlar platformasida kuzatiladi, moliyalashtirishning shaffofligi va samaradorligi aniq raqamlar bilan o'lchanadi. O'zbekistonda esa bunday integratsiya hali boshlang'ich bosqichda. Bu esa xalqaro standartlar bilan uyg'unlashgan moliyaviy arxitektura yaratish zarurligini ta'kidlaydi.

Normativ-huquqiy bazaga e'tibor qaratilganda ham qator masalalar ko'zga tashlanadi.

Yoshlarga oid davlat dasturlari bo'yicha farmonlar, qarorlar, nizomlar mavjud bo'lsa-da, loyihalarni moliyalashtirish jarayonlarini yagona metodologiya asosida boshqarish tizimi hali shakllanmagan. Byudjet va byudjetdan tashqari mablag'larning sarfi bo'yicha hisobot standartlarining turlicha bo'lishi, yoshlar startaplari uchun huquqiy kafolatlarning yetarli emasligi amaliyotda turlicha talqin va izohlarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda.

Moliyalashtirish tizimidagi eng zaif bo'g'inlardan biri — raqamli infratuzilmaning sustligidir. Grant, kredit va subsidiyalar bo'yicha yagona platformaning yo'qligi, real vaqt monitoringining amalga oshirilmasligi, ochiq ma'lumotlar standartlarining joriy etilmagani ma'lumotlar ishonchliligi va tahlil sifatini pasaytiradi. Holbuki, bugungi global tendensiyalar shaffof, raqamlashtirilgan, real vaqt rejimida ishlaydigan moliyaviy monitoring tizimlarisiz samarali boshqaruvni tasavvur etish qiyin.

Yuqoridagi tahlillar shuni anglatadiki, O'zbekiston yoshlar siyosatini moliyalashtirish tizimida ulkan salohiyat mavjud bo'lsa-da, u hozirgi bosqichda asosan an'anaviy byudjet mexanizmlariga tayangan, normativ-huquqiy va raqamli boshqaruv jihatlarida esa modernizatsiyani talab qiladigan holatda. Diversifikatsiya, shaffoflik, raqamlashtirish va xalqaro tajribaga mos mexanizmlarni joriy etish orqali ushbu tizimni sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish mumkin. Natijada, yoshlar uchun yaratiladigan moliyaviy va institutsional imkoniyatlar kengayib, davlat siyosatining real ta'siri kuchayadi.

MUHOKAMA

Yoshlar siyosatini moliyalashtirish tizimining bugungi holatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mavjud mexanizmlar muayyan natijalar bergan bo'lsa-da, ularning barqarorligi va samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq. Avvalo, moliyalashtirishning biryoqlama — ya'ni asosan davlat byudjeti hisobiga qurilgani — tizimning asosiy zaif nuqtalaridan biridir. Bu holat qisqa muddatda samarali bo'lib ko'rinishi mumkin, biroq uzoq muddatda davlat mablag'lariga haddan ziyod tayanish yoshlar siyosatining moliyaviy mustaqilligini cheklaydi. Zamonaviy iqtisodiyotda esa yoshlarni qo'llab-quvvatlashning barqaror modeli faqat turli manbalarni — davlat, xususiy sektor, xalqaro tashkilotlar va innovatsion moliyaviy instrumentlarni o'zida uyg'unlashtirgan taqdirdagina samarali ishlaydi.

Yana bir muhim jihat shundaki, ajratilgan mablag'larning natijadorligini baholash uchun yetarlicha instrumentlar mavjud emas. Hozirgi amaliyot ko'proq hujjatlar to'planishi, hisobotlarning qo'lda shakllanishi, loyihalarning faqat formal bajarilish jarayoniga e'tibor qaratilayotganini ko'rsatadi. Aslida esa yoshlar siyosatida eng muhim omil — ta'sir kuchi, ya'ni mablag'lar yoshlarning hayotida qanday o'zgarishlar yasayotganidir. Bu savolga aniq javob bera oladigan raqamli monitoring mexanizmlari bo'lmasa, siyosatning haqiqiy samaradorligini aniqlash mushkul bo'ladi. Dunyodagi rivojlangan davlatlar tajribasi ham shuni ko'rsatadiki, ochiq ma'lumotlar platformalari, real vaqt monitoring tizimlari va natijaviy ko'rsatkichlar orqali boshqariladigan siyosat har doim yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.

Yoshlar tadbirkorligi masalasida ham muhokama etilishi zarur bo'lgan qator masalalar mavjud. Kreditlar, grantlar, subsidiyalar berilishi o'z-o'zidan ijobiy, ammo yoshlar orasida biznes ko'nikmalarining sustligi ularning amaliy natijalarini cheklab qo'ymoqda. Moliyaviy savodxonlik kurslarining majburiy bo'lmasligi, mentorlik tizimining rivojlanmagani, yoshlarning investitsiya madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligi kreditlar qaytimi past bo'lishiga sabab bo'ladi.

Demak, mablag' ajratishdan oldin, uni qanday ishlatishni o'rgatish zarur. Aks holda, moliyaviy qo'llab-quvvatlash maqsadga muvofiq natija bermaydi.

Xalqaro tajriba bilan solishtirganda, O'zbekiston uchun eng dolzarb masalalardan biri — xususiy sektorni keng jalb qilishdir. Chunki ko'plab rivojlangan davlatlarda yoshlar siyosatining asosiy homiysi aynan korporatsiyalar, venchur fondlari va xususiy investorlar hisoblanadi. Yoshlar innovatsiya markazlari, startap akseleratorlari, inkubatsiya markazlari, innovatsion ta'lim platformalari aynan davlat va biznes hamkorligida shakllanadi. O'zbekistonda bu jarayon endi yo'lga qo'yilmoqda va hali to'liq tizimga aylanmagan. Shunday ekan, xususiy sektorning manfaatdorligini oshiradigan mexanizmlar — soliq imtiyozlari, hamkorlik grantlari, investitsiya kafolatlari — ni joriy etish zarur.

Muhokamaning yana bir asosiy yo'nalishi — normativ-huquqiy baza masalasi. Yoshlar siyosati bo'yicha qonunchilik keng, ammo moliyalashtirish jarayonlarini yagona tartib, yagona metodika asosida boshqarish tizimi hali to'liq shakllanmagan. Bu esa amaliyotda turfa talqinlarga, turlicha hisobot mezonlariga, hamkor tashkilotlar o'rtasida koordinatsiyaning sustligiga olib keladi. Normativ-huquqiy baza modernizatsiyasi amalga oshirilmas ekan, moliyaviy jarayonlar tartibli, izchil va shaffof bo'lishi qiyin.

Eng dolzarb muammolardan biri — raqamli infratuzilmaning yetishmasligidir. Yoshlar dasturlarining aksariyati bo'yicha ma'lumotlar turli platformalarda, ba'zida esa umuman qog'oz shaklida saqlanadi. Raqamli ma'lumotlar bazalarining bir xil bo'lmashligi, monitoringning real vaqt rejimida olib borilmasligi, resurslarning shaffof bo'lmagan taqsimoti tizim samaradorligini jiddiy pasaytiradi. Aslida, har bir grant, kredit, subsidiyaning taqdiri, uning qanday natija bergani, qaysi yoshlarning ehtiyojini qondirgani — bularning barchasi raqamli platformada aks etishi lozim. Bu tizimning ochiqqligi nafaqat davlat organlari uchun, balki jamoatchilik uchun ham juda muhim.

Shu nuqtai nazardan qaralganda, mavjud holat o'zida ulkan salohiyatni ham, jiddiy chaqiriqlarni ham mujassam etadi. Bir tomondan, davlat tomoni tomonidan katta mablag'lar ajratilmoqda, yoshlar uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Ikkinchi tomondan, ushbu imkoniyatlarning real natijaga aylanishi ko'proq boshqaruv mexanizmlarining sifatiga bog'liq.

Ya'ni yoshlar siyosatini moliyalashtirishda muammo mablag' yetishmovchiligidan emas, balki mavjud mablag'larning qanchalik oqilona, shaffof, natijaviy ishlatilishida.

Muhokama jarayonidan ko'rinib turibdiki, yoshlar siyosati ilmiy asoslangan boshqaruvni talab qiluvchi murakkab tizimdir. Uning samaradorligi strategik rejalashtirish, moslashuvchan moliyaviy instrumentlar, raqamli boshqaruv va xalqaro hamkorlikka tayanishi lozim. Agar ushbu yo'nalishlarda izchil islohotlar amalga oshirilsa, yoshlar salohiyatini ro'yobga chiqarish, ularning iqtisodiy faolligini oshirish va jamiyatning innovatsion rivojlanishga intilishini ta'minlash mumkin bo'ladi.

XULOSA

O'zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosatining oxirgi yillarda yangi bosqichga ko'tarilgani, albatta, bu sohada ko'plab ijobiy natijalarni yuzaga chiqarmoqda. Davlat tomonidan ajratilayotgan mablag'lar, turli grant va imtiyozli kreditlar, ijtimoiy dasturlar va startaplarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining kengayishi yoshlar faoliyati uchun muhim imkoniyatlar yaratdi. Biroq tahlil shuni ko'rsatadiki, ushbu imkoniyatlarning samaradorligi hamisha moliyaviy miqdor bilan emas, balki moliyalashtirish tizimining qanday tashkil etilgani, uning qanchalik shaffof, barqaror va natijaviy boshqarilayotgani bilan belgilanadi.

Moliyalashtirishning asosiy qismi davlat byudjetiga tayanayotgani, xususi sektor ishtirokining pastligi hamda xalqaro grantlarning cheklanganligi tizimning barqarorligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillardandir. Tizimning kelajakda mustahkam bo'lishi uchun moliyaviy manbalarni diversifikatsiya qilish, venchur kapital bozorini shakllantirish, xususi sektorning manfaatdorligini oshirish zarur. Chunki yoshlar siyosati faqat davlat resurslariga tayanadigan modelda uzoq muddatda barqaror bo'la olmaydi.

Ajratilgan mablag'larning maqsadli ishlatilishi ham dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Monitoringning yetarlicha raqamlashtirilmagani, natijadorlik indikatorlarining aniq belgilab qo'yilmagani, loyiha samarasi real ijtimoiy yoki iqtisodiy ta'sir orqali emas, balki hujjatlar bilan baholanayotgani tizimning samaradorligini pasaytiradi. Kelgusida ushbu muammolarni bartaraf etish uchun yagona raqamli monitoring platformasini yaratish, ochiq ma'lumotlar standartlarini joriy etish, har bir loyiha uchun maqsadli KPI ko'rsatkichlarini ishlab chiqish zarur bo'ladi.

Yosh tadbirkorlarga ajratilayotgan kreditlar va grantlarning qaytarilishida muammolar mavjudligi moliyalashtirishning o'zidan ko'ra, yoshlarning biznes yuritish ko'nikmalari sustligiga borib taqaladi. Bu esa yangi yondashuvni — moliyalashtirishga tayyorlash bosqichini joriy etishni talab qiladi. Majburiy biznes-ta'lim, moliyaviy savodxonlik kurslari, mentorlik dasturlari yoshlar tadbirkorligining uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlay oladigan eng muhim yo'nalishlardir.

Xalqaro tajriba bilan solishtirganda, O'zbekiston yoshlar siyosati hali katta rivojlanish imkoniyatlariga ega. Raqamlashtirilgan monitoring, xususiyl sektor bilan hamkorlik, innovatsion moliyaviy instrumentlar, ventur kapital va ijtimoiy investitsiyalar kabi mexanizmlarni joriy etish orqali tizim sezilarli darajada takomillashishi mumkin. Bunday o'zgarishlar yoshlarni qo'llab-quvvatlashni nafaqat moliyaviy jihatdan kuchaytiradi, balki ularning salohiyatini iqtisodiyotning real sektorlari bilan bog'lab, mamlakatning innovatsion rivojlanishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, yoshlar siyosatini moliyalashtirish – bu faqat mablag' ajratish masalasi emas. Bu, avvalo, strategik yondashuv, uzoq muddatli rejalashtirish, resurslarni oqilona taqsimlash va natijani aniq ko'rsatkichlar asosida baholashni talab qiladigan murakkab tizimdir. Agar ushbu yo'nalishda institutsional, moliyaviy va raqamli islohotlar izchil davom ettirilsa, yoshlar siyosati haqiqiy ta'sir kuchiga ega bo'ladi va O'zbekistonning kelajak taraqqiyotida muhim poydevorga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNDP (2021) *Youth Financing Ecosystem: Global Assessment Report*. New York: United Nations Development Programme.
2. UNICEF (2022) *Youth Investment and Empowerment Strategies in Developing Countries*. Geneva: UNICEF Publications.
3. OECD (2020) *Engaging Youth in Public Governance*. Paris: OECD Publishing.
4. World Bank (2021) *Supporting Youth Entrepreneurship: Policy Approaches and Case Studies*. Washington, DC: World Bank Group.
5. Asian Development Bank (2020) *Financing Innovation and Startups in Asia*. Manila: ADB.
6. Stiglitz, J. (2017) *Economics of the Public Sector*. New York: W.W. Norton & Company.
7. Porter, M. (1998) *Clusters and the New Economics of Competition*. Harvard Business Review, 76(6), 77–90.
8. Drucker, P. (2007) *Innovation and Entrepreneurship*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
9. Rahimov, A. (2021) 'Yoshlar siyosatini moliyalashtirishning iqtisodiy asoslari', *Ijtimoiy Taraqqiyot Jurnali*, 4(2), 112–124.
10. Alimov, Sh. (2020) 'O'zbekistonda yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash mexanizmlari', *Moliyaviy-Iqtisodiy Tadqiqotlar*, 3(1), 55–67.
11. Vahobov, A. & Umrzoqov, M. (2019) *Davlat moliyasi: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6012-son Farmoni (2020) *Yoshlar siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida*. Toshkent.
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4862-son Qarori (2020) *Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar haqida*. Toshkent.

14. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 17-martdagi 142-son Qarori “Yoshlar daftari”ni yuritish tartibi to‘g‘risida. Toshkent.
15. Smith, R. & Wilson, F. (2019) ‘Youth Entrepreneurship: Challenges and Policy Responses’, *Journal of Development Studies*, 55(3), 345–362.
16. Khan, M. (2020) ‘Digital Monitoring Systems for Public Finance Transparency’, *International Journal of E-Governance*, 8(2), 89–101.
17. Global Innovation Index (2022) *Youth Innovation and Entrepreneurship Indicators*. Geneva: WIPO.
18. European Investment Fund (2021) *Venture Capital Support Mechanisms for Young Entrepreneurs*. Luxemburg: EIF Research Series.